

## KASBI TUMANIDAGI GEOEKOLOGIK MUAMMOLAR

**M.O.Raximberdiyev** -*Qarshi davlat universiteti magistranti. O'zbekiston.*

**Annotatsiya :** *Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyatining Kasbi tumanida yuzaga kelayotgan asosiy ekologik muammolar tahlil qilinadi. Xususan, hududdagi suv tanqisligi, yerlarning sho'rlanishi, chiqindi muammosi, atmosfera havosining ifloslanishi va qishloq xo'jaligi faoliyatining atrof-muhitga salbiy ta'siri yoritilgan. Maqolada ekologik muammolarning yuzaga kelish sabablari, ularning aholi salomatligiga va iqtisodiyotga ta'siri tahlil qilinib, mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha taklif va tavsiyalar berilgan.*

**Kalit so'zlar:** *Kasbi tumani, ekologik muammolar, suv tanqisligi, yer sho'rlanishi, chiqindilar, atmosfera ifloslanishi, ekologik xavfsizlik, atrof-muhit muhofazasi, barqaror rivojlanish.*

## ГЕОЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ В РАЙОНЕ КАСБИ

**М.О. Рахимбердиев** – магистрант Каршинского государственного университета. Узбекистан.

**Аннотация:** *В данной статье анализируются основные экологические проблемы, возникающие в Кесинском районе Кашкадарьинской области. В частности, освещается нехватка воды в этом районе, засоление земель, проблема отходов, загрязнение атмосферного воздуха и негативное воздействие сельскохозяйственной деятельности на окружающую среду.*

**Ключевые слова:** *профессиональный район, экологические проблемы, нехватка воды, засоление земли, отходы, загрязнение атмосферы, экологическая безопасность, охрана окружающей среды, устойчивое развитие.*

## GEOECOLOGICAL PROBLEMS IN KASBI DISTRICT

**M.O. Rahimberdiyev** - Master's student at Karshi State University.  
Uzbekistan.

**Annotation:** *this article analyzes the main environmental problems that arise in the Kasbi District of the Kashkadarya region. In particular, the area's*

*water scarcity, land salinity, waste problem, atmospheric air pollution and adverse environmental effects of agricultural activities are covered.*

**Keywords:** *Kasbi district, environmental problems, water scarcity, land salinity, emissions, atmospheric pollution, environmental safety, environmental protection, sustainable development.*

Geoekologik muammo — bu tabiiy geografik tizimlar (masalan, atmosfera, suv, tuproq, relyef) va inson faoliyati oʻrtasidagi nomutanosiblik natijasida yuzaga keladigan atrof-muhitga salbiy taʼsir koʻrsatadigan holatlardir.

Ekologik muammo — bu inson faoliyati yoki tabiiy jarayonlar natijasida atrof-muhitda salbiy oʻzgarishlar yuzaga kelishi boʻlib, bu oʻzgarishlar tabiiy muvozanatni buzadi, inson salomatligiga, tirik organizmlar yashash muhitiga, iqlimga va resurslarga zarar yetkazadi.

Sanoat chiqindilari: havo, suv va yerning kimyoviy modda va gazlar bilan ifloslanishi. Qishloq xoʻjaligi: pestitsidlar, kimyoviy oʻgʻitlar yer va suvni zaharlaydi. Transport vositalari: CO<sub>2</sub> va boshqa zararli gazlar havoni ifloslantiradi. Oʻrmonlarning kesilishi: biologik xilma-xillik yoʻqoladi, iqlim oʻzgaradi. Chiqindilarni toʻgʻri utilizatsiya qilmaslik: yer va suv resurslari ifloslanadi. Neft, gaz va koʻmir qazib olish: tuproq buziladi, atmosfera ifloslanadi. Qurgʻoqchilik, zilzila, toʻfon, oʻrmon yongʻinlari kabi hodisalar ham ekologik muammolarni kuchaytiradi. Ammo tabiiy ofatlar qisqa muddatli boʻlsa, inson faoliyati uzoq muddatli va barqaror zarar yetkazadi.

Qashqadaryo viloyati Kasbi tumanida quydagi asosiy ekologik muammolar mavjud. Sugʻoriladigan yerlarning koʻpligi, ammo suv manbalarining cheklanganligi sababli suv tanqisligi dolzarb muammo hisoblanadi. Iqlim oʻzgarishi natijasida yomgʻirlar kamayib, artezian suvlar darajasi tushmoqda. Suv tejovchi texnologiyalarning yetarlicha joriy etilmagani mavjud suv resurslaridan samarasiz foydalanishga olib kelmoqda. Sugʻorish tizimlarining eskirganligi tufayli tuproqlarning shoʻrlanishi ortmoqda. Shoʻr yerlar hosildorlikni pasaytirib,

qishloq xo'jaligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ekin maydonlarining noto'g'ri foydalanilishi yer degradatsiyasini kuchaytirmoqda.

Maishiy va ishlab chiqarish chiqindilarining to'planishi va noto'g'ri utilitatsiyasi atrof-muhitni ifloslantirmoqda. Maxsus chiqindi poligonlari yetarli emas, mavjudlari esa ekologik talablarga javob bermaydi. Aholi tomonidan chiqindilarni saralash madaniyati past darajada.

Transport vositalarining ko'pligi, ayniqsa eski texnikalar, havo ifloslanishining asosiy manbalaridan biridir. Ba'zi kichik korxonalar chiqindilarni filtrlash tizimlarisiz atmosferaga chiqaradi. Qish mavsumida ko'mir va boshqa yoqilg'ilarning haddan ortiq ishlatilishi havoni yomonlashtiradi.

Chorva chiqindilari, kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlarning nazoratsiz ishlatilishi yer va suv resurslariga zarar yetkazmoqda. Haroratning oshishi, yozning uzoq va quruq bo'lishi — iqlim o'zgarishi natijasi sifatida qishloq xo'jaligi samaradorligini pasaytirmoqda.

Kasbi tumanida tuproqning sho'rlanish muammosini kamaytirish uchun sho'rga chidamli va tuzlarni yuvishga yordam beruvchi o'simliklar yetishtirish muhim ahamiyatga ega. Tuproq sho'rlanishini kamaytirishga yordam beruvchi o'simliklar, Sho'rga chidamli dukkakli o'simliklar (yerni yaxshilaydi). Jigda (lupin), don beda (lucerne/alfalfa), soya, noxat, loviya. Ushbu o'simliklar ildizida yashovchi bakteriyalar azot to'playdi va tuproqni yaxshilaydi. Ular tuzlarni pastki qatlamga surib, tuproq tarkibini barqarorlashtiradi.

Ko'p yillik yem-xashak o'simliklari. Don beda (alfalfa) va esparset — kuchli ildiz tizimi orqali tuproqni chuqur shikastlamasdan yumshatadi va sho'rlanishni kamaytiradi. Ular tuproqni nam saqlashga yordam beradi. Sho'rga chidamli g'alla ekinlari arpa, bug'doy, javdar — ma'lum darajada sho'rlikka chidamli hisoblanadi. Ayniqsa, arpa eng chidamli g'alla hisoblanadi va sho'r joylarda yaxshi o'sadi.

Ushbu ekinlar intensiv sug'orishni talab qiladi, shuning uchun ular bilan birga chuqur yuvish (leaching) amaliyotini olib borish mumkin — bu yer osti tuzlarini pastki qatlamga yuvib tushiradi.

Ekologik muammolarni oldini olish uchun tabiatga ehtiyotkorlik bilan yondashish, resurslardan oqilona foydalanish va barqaror rivojlanish tamoyillariga amal qilish muhimdir. Quyida ekologik muammolarni kamaytirish va oldini olish uchun amalga oshirilishi kerak bo'lgan asosiy chora-tadbirlar keltirilgan:

Suv resurslaridan oqilona foydalanish. Tomchilatib sug'orish tizimlarini joriy etish. Sug'orishda suvni tejovchi texnologiyalardan foydalanish. Ichimlik suvini isrof qilmaslik. Yer resurslarini asrash. Ekin maydonlarini to'g'ri almashlab ekish (siyosiy almashlab ekish). Kimyoviy o'g'itlar va pestitsidlardan me'yorida foydalanish. Eroziya va sho'rlanishga qarshi kurashish.

Havo ifloslanishini kamaytirish. Transport vositalarining texnik holatini yaxshilash. Elektrotransport (elektromobil) va jamoat transportidan ko'proq foydalanish. Sanoat chiqindilarini tozalash tizimlarini o'rnatish.

Chiqindilarni boshqarish va qayta ishlash. Chiqindilarni saralash va qayta ishlash tizimlarini joriy etish. Qog'oz, plastmassa, shisha kabi materiallarni qayta ishlashga topshirish. Qattiq maishiy chiqindilarni ekologik xavfsiz tarzda yo'q qilish. Yashil hududlarni ko'paytirish. Daraxt ekish kampaniyalarini yo'lga qo'yish. O'rmonlarni muhofaza qilish va tiklash. Shahar va qishloqlarda bog' va yashil maydonlar tashkil etish.

Xulosa: Kasbi tumanining ekologik muammolari — suv tanqisligi, tuproq eroziyasi va sho'rlanishi, biologik xilma-xillikning pasayishi, chiqindilar va hayvonot dunyosining noqonuniy ekspluatatsiyasi — kompleks va tizimli yondashuvni talab qiladi. Qishloq xo'jaligi intensivligi, tabiiy sharoitlarning og'irlashuvi va ekologik nazoratning sustligi bu muammolarni kuchaytirmoqda.

Taklif va tavsiyalar

*Suv resurslarini modernizatsiya qilish:* drip-sug'orish va zamonaviy kanal tizimlarini joriy etish; suvni tejovchi texnologiyalarni kengaytirish.

*Eroziya va sho‘rlanishni bartaraf etish:* shamol eroziyasiga qarshi daraxt ekish, yashil arqonlar tashkil etish va sho‘rlangan yerlarni biologik reabilitatsiya qilish.

*Biologik xilma-xillikni saqlash:* tabiiy o‘simliklar zonasini yaratish, yaylovlarni himoyalash va o‘simliklarning genetik resurslarini asrab-avaylash.

*Chiqindilar boshqaruvi:* chiqindilarni tasniflash tizimini yo‘lga qo‘yish, maxsus konteynerlar va axlatni muntazam evakuatsiya qilish.

*Noqonuniy ovchilikka qarshi chora:* yovvoyi hayvonlarni himoyalash, brakonerlikka qarshi monitoring va jazo choralarini kuchaytirish.

*Ekologik ongni oshirish:* maktablar, mahalla va jamoat tashabbuslari orqali ekologik madaniyatni rivojlantirish.

*Doimiy monitoring va nazorat:* mahalliy hokimiyat, Ekologiya boshqarmasi va fuqarolik jamiyatlari hamkorligida ekologik holat bo‘yicha barqaror kuzatuv tizimini yo‘lga qo‘yish.

Ushbu maqola nafaqat ekologik muammolarni aniqlab beradi, balki Kasbi tumanining ekologik barqarorligini ta‘minlash uchun amaliy va ilmiy asoslangan tavsiyalarni ham o‘z ichiga oladi.

#### **Adabiyotlar ro‘yxati.**

1. Safarov I. B., Chorshanbiyeva R. A. Qashqadaryo viloyatidagi ekologik-geografik muammolar //Экономика и социум. – 2025. – №. 2-2 (129). – С. 153-157.
2. Safarov I. B., Kh M. S. Geoeological problems in the nishan district //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-1 (130). – С. 396-398.
3. Qurbonov P. R. Iqlim o‘zgarishi sharoitida tekislik mintaqasi shaharlarining rivojlanish xususiyatlari (Janubiy O‘zbekiston misolida) //Экономика и социум. – 2023. – №. 10 (113)-1. – С. 210-214.
4. Toshtemirovna B. M. Geographical aspects of the demographic situation in Kashkadarya region //academica: an international multidisciplinary research journal. – 2021. – T. 11. – №. 1. – С. 188-190.

5. Berdikulova M. T. Geodemographic situation in Kashkadarya region in the republic of Uzbekistan //Экономика и социум. – 2023. – №. 5-1 (108). – С. 54-56.

6. Safarov I. B., Husenov J. Q. Ozbekistonda rekreatsion salohiyatini oshirishda gat texnologiyalarini oʻrni //Экономика и социум. – 2025. – №. 3-2 (130). – С. 241-245.